

Η διπλωματική εργασία

Αριστείδης Χατζής*

Το κείμενο αυτό ανανεώνεται συνέχεια με τη δική σας παρέμβαση, τις ερωτήσεις, τα σχόλια και τις παρατηρήσεις σας. Αυτή η εκδοχή ανανεώθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2006.

Για ποιον γράφτηκε αυτό το κείμενο. Αυτό το κείμενο απευθύνεται στις φοιτήτριες και στους φοιτητές του Τμήματος Μ.Ι.Θ.Ε. που συνεργάζονται μαζί μου στη συγγραφή της διπλωματικής τους εργασίας, αλλά και στις συνεργάτιδες και στους συνεργάτες μου που βοηθούν στην επίβλεψη αυτών των εργασιών. Όσοι φοιτητές και φοιτήτριες εκπονούν τη διπλωματική τους εργασία υπό την επίβλεψη άλλων συναδέλφων δεν θα πρέπει να ακολουθήσουν τις οδηγίες μου χωρίς να τους συμβουλευθούν. Ο κάθε καθηγητής έχει τη δική του μέθοδο έρευνας και συγγραφής να προτείνει, καθώς και το δικό του σύστημα συνεργασίας που μπορεί να διαφέρει πολύ από το δικό μου. Αν λοιπόν χρησιμοποιήσετε αυτό το κείμενο, θα πρέπει να το κάνετε με επιφύλαξη και διακριτικότητα. Θα πρέπει να το χρησιμοποιήσετε καθαρά συμβουλευτικά και σε καμία περίπτωση σε αντίθεση με τις οδηγίες του καθηγητή/της καθηγήτριας που επιβλέπει την πτυχιακή σας εργασία.

Τι είναι η διπλωματική εργασία; Η διπλωματική εργασία είναι μία εργασία μεγάλης έκτασης (σαφώς μεγαλύτερη από τις σύντομες εργασίες που εκπονείτε στα πλαίσια μαθημάτων και σεμιναρίων). Στην εργασία αυτή θα ασχοληθείτε σε βάθος με ένα θέμα που θα αποφασίσετε από κοινού με τον επιβλέποντα καθηγητή χρησιμοποιώντας πολύ εκτενέστερη βιβλιογραφία και διεξάγοντας έρευνα μεγαλύτερης κλίμακας από αυτήν που κάνατε σε σεμιναριακές εργασίες. Φανταστείτε ότι είστε λογοτέχνες που μέχρι τώρα γράφατε διηγήματα αλλά τώρα ήρθε η ώρα για το πρώτο σας μυθιστόρημα. Πολλά πράγματα παραμένουν ίδια, αλλά και πολλά διαφέρουν. Το σημαντικότερο από αυτά είναι οι στόχοι σας. Δεν θα γράψετε μια απαλλακτική εργασία για ένα σεμινάριο πάνω σε θέμα που σας δίνεται από τον καθηγητή αλλά τη σημαντικότερη προπτυχιακή εργασία που θα αποτελεί το επιστέγασμα των σπουδών σας και το αντιπροσωπευτικό κείμενο αυτών.

Τι θέμα να διαλέξω; Το θέμα που θα επιλέξετε θα πρέπει απαραίτητα να σας ενδιαφέρει πολύ. Αλλιώς η διπλωματική εργασία θα είναι διεκπεραιωτική, άρα ανούσια και μέτρια. Πολλοί σκέφτονται πως η εργασία θα πρέπει να έχει σχέση με τις μεταπτυχιακές σπουδές που φιλοδοξούν να συνεχίσουν. Αυτό δεν είναι λάθος. Εάν έχετε κάτι υπόψη σας που σας ενδιαφέρει να σπουδάσετε σε μεταπτυχιακό επίπεδο και θέλετε να αρχίσετε να εργάζεστε από τώρα στο ίδιο αντικείμενο για να προετοιμαστείτε, έχει καλώς. Εάν απλώς φιλοδοξείτε να μπειτε σε κάποιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα που δεν σας ενδιαφέρει αλλά έχει «προοπτικές», τότε και η διπλωματική σας εργασία θα αποτύχει και μάλλον δεν θα σας δεχτούν ούτε στο μεταπτυχιακό. Προσοχή! Μία καλή διπλωματική

* Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (Μ.Ι.Θ.Ε.) του Πανεπιστημίου Αθηνών. Για ερωτήσεις, σχόλια, παρατηρήσεις και ό,τι άλλο νομίζετε, στείλτε μου ένα email στη διεύθυνση ahatzis@phs.uoa.gr.

εργασία, ανεξαρτήτως θέματος, δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για εσάς σε όσους ενδιαφέρονται.

Γιατί η διπλωματική εργασία είναι τόσο σημαντική; Από όλα όσα κάνατε ή θα κάνετε στη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών σας, η διπλωματική εργασία είναι το σημαντικότερο. Είναι η πρώτη σας επιστημονική εργασία μεγάλης έκτασης η οποία θα σας εκπροσωπεί με πολλούς τρόπους. Π.χ. εάν αποφασίσετε να συνεχίσετε τις σπουδές σας σε μεταπτυχιακό επίπεδο είναι πολύ πιθανόν να σας τη ζητήσουν. Αλλά σε κάθε περίπτωση θα είναι ένα κείμενο που θα μείνει στη βιβλιοθήκη του τμήματος και μετά την αποφοίτησή σας για να θυμίζει σε όλους ότι κάποτε περάσατε από εδώ και θα αντανάκλα την ποιότητα και της δικής σας δουλειάς και της δικής μου.

Πόσες σελίδες θα πρέπει να είναι μία διπλωματική; Μία διπλωματική εργασία θα πρέπει να κυμαίνεται από 10.000 ως 12.000 λέξεις (μαζί με τις υποσημειώσεις και τη βιβλιογραφία), όσο δηλαδή μία επιστημονική εργασία που υποβάλλεται για δημοσίευση. Στο Microsoft Word μετράμε τις λέξεις από τα *Εργαλεία / Καταμέτρηση λέξεων* (με τσεκαρισμένο το *Καταμέτρηση και σε υποσημειώσεις*). Η εργασία δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να παραβιάζει τα παραπάνω όρια. Αν το κάνει, αυτό σημαίνει πως υπάρχει πρόβλημα στον χειρισμό του υλικού – κι αυτό δεν είναι καλό. Σε ορισμένες περιπτώσεις η παραβίαση είναι αναγκαία, αλλά θα πρέπει να τη δικαιολογεί η ίδια η εργασία (όχι εσείς). Θα πρέπει δηλαδή να δίνει την εντύπωση σε όποιον τη διαβάσει πως το μέγεθός της είναι αυτό που πρέπει: ούτε συντομότερη απ’ ό,τι πρέπει και μη ολοκληρωμένη, ούτε φλύαρη και πληθωρική (που σημαίνει τις περισσότερες φορές ότι κάποιος δεν μπορεί να διακρίνει τι πρέπει να παρουσιάσει από την έρευνά του και πώς να δαμάσει το υλικό του). Συνήθως το δυσκολότερο είναι να κρατήσετε την εργασία κάτω από έναν αριθμό λέξεων («δεν ξέρω τι να κόψω!»), αλλά αυτό είναι κάτι που πρέπει να κάνετε απαραίτητα ενώ η επιλογή σας θα αξιολογηθεί. Σε κάθε περίπτωση αν αισθάνεστε ότι «θα χρειασθείτε» περισσότερες λέξεις θα πρέπει να με ενημερώσετε **πριν** ξεπεράσετε το όριο και αν είναι απαραίτητο θα κάνουμε μία εξαίρεση.

Πώς και πότε θα αρχίσω να εργάζομαι; Πιστεύω ότι ο καλύτερος τρόπος εργασίας είναι ο εξής: Πρώτα συζητάμε μαζί γενικά το θέμα και τα διάφορα ειδικά ζητήματα με τα οποία μπορεί κάποιος να ασχοληθεί. Έπειτα σας δίνω 2-3 βασικά κείμενα που παρουσιάζουν με γενικό και όσο γίνεται απλούστερο τρόπο τη σχετική συζήτηση. Αφού τα διαβάσετε και σχηματίσετε μία πρώτη γενική εικόνα, συζητάμε ξανά πιο συγκεκριμένα και μαζί καθορίζουμε το θέμα με μεγαλύτερη ακρίβεια. Ταυτόχρονα διατυπώνουμε τα συγκεκριμένα ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν. Έπειτα διαμορφώνουμε το διάγραμμα και συμπληρώνουμε τη βιβλιογραφία με ειδικότερα κείμενα.

Πού θα βρω τη βιβλιογραφία, αλλά και τι θα πρέπει να βρω; Αυτό δεν πρέπει να σας ανησυχεί ιδιαίτερα. Στα περισσότερα θέματα δίνω εγώ το σύνολο της βιβλιογραφίας (κατά μέσο όρο 12-15 κείμενα). Σπανίως συστήνω κάποιο βιβλίο ή σας ζητώ να κάνετε εσείς την έρευνα. Φυσικά μπορείτε να συγκεντρώσετε όσο επιπλέον υλικό θέλετε ή νομίζετε ότι χρειάζεστε (π.χ. από το Internet), αλλά θα πρέπει να δουλέψετε κυρίως με το υλικό που θα σας δώσω εγώ το οποίο και θα πρέπει οπωσδήποτε να χρησιμοποιήσετε και να σχολιάσετε στην εργασία σας.

Έπειτα; Μετά τη συγκέντρωση της βιβλιογραφίας κι αφού διαβάσετε προσεκτικά το σύνολο του υλικού αρχίζει η συγγραφή, δηλαδή η δυσκολότερη φάση. Για να διευκολυνθείτε στη συγγραφή θα πρέπει να έχετε οργανώσει από πριν το υλικό σας με βάση το διάγραμμα. Δηλαδή θα πρέπει να καταλαβαίνετε αμέσως όταν διαβάζετε κάτι αν θα σας φανεί χρήσιμο κατά την ανάπτυξη ενός θέματος που πρόκειται να συζητήσετε.

Πώς να αρχίσω; Όχι πάντως από την αρχή. Η εισαγωγή θα γραφεί στο τέλος. Ο καλύτερος τρόπος για να ξεκινήσουμε μια εργασία είναι η κριτική παρουσίαση των απόψεων των άλλων (*review of the literature*). Με την ευκαιρία αυτή αναφερόμαστε σε όλες τις πτυχές του θέματος και εμβαθύνουμε στα επιχειρήματα. Σε ορισμένα θέματα ταιριάζει να αρχίσουμε με μια ιστορική αναδρομή και σε άλλα με μια ανασκόπηση των εξελίξεων σε ένα σχετικό κλάδο (π.χ. βιοτεχνολογία) που μας είναι αναγκαία για τη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

Τι δεν θα πρέπει να κάνω στη διπλωματική μου εργασία; Αφού φτάσατε ως εδώ, έχετε ήδη αρχίσει να σκέφτεστε: “Μα τα έχουν πει όλα οι άλλοι (και καλύτερα από μένα). Τι άλλο μπορώ να κάνω από το να αντιγράψω αυτούς που έχουν ήδη ασχοληθεί με το θέμα και είναι ειδικοί;” Μην ντρέπεστε, όλοι το έχουμε σκεφτεί αυτό. Το στοίχημα εδώ είναι πώς να μην πέσετε στην παγίδα της εύκολης λύσης: δηλαδή της συγγραφής ενός *patchwork* (παίρνουμε ολόκληρα αποσπάσματα από διάφορα κείμενα και κατασκευάζουμε μία συρραφή). Αν το κάνετε, έχετε αποτύχει. Το αποτέλεσμα είναι πάντα θλιβερό και ολοφάνερο ακόμα και σε κάποιον που δεν γνωρίζει τα έργα που υποκλέψατε, αλλά έχει τη σχετική εμπειρία --και μόνο η διαφορά ύφους, λεξιλογίου, προσέγγισης και μεθοδολογίας από το ένα απόσπασμα στο άλλο αρκούν. Αυτό δεν είναι εργασία. Είναι μια ασύνδετη, άχρηστη κακή μετάφραση.

Μα αυτό δεν είναι διδακτορικό. Είναι μία απλή προπτυχιακή εργασία. Τι άλλο να κάνω από το να επαναλάβω όσα έγραψαν άνθρωποι που εργάστηκαν εξαντλητικά πάνω στα θέματα αυτά; Πράγματι. Η εργασία αυτή δεν μπορεί να είναι πρωτότυπη, μία συμβολή στην επιστήμη, όπως ένα διδακτορικό ή μία επιστημονική εργασία που δημοσιεύεται σε ένα επιστημονικό περιοδικό. Τι είναι τότε; Φανταστείτε πως διαβάζετε πολλά βιβλία για τη ζωή μίας μεγάλης προσωπικότητας. Έχουν ασχοληθεί μ’ αυτήν μεγάλοι συγγραφείς και επιστήμονες που ξόδεψαν πολλά χρόνια από τη ζωή τους. Η δική σας αποστολή είναι να παρουσιάσετε τη ζωή της σαν ένα μυθιστόρημα! Αφού δηλαδή διαβάσετε όλα όσα συγκεντρώσατε για το θέμα σας, μετά θα πρέπει να γράψετε μία απλή ιστορία, με αρχή, μέση και τέλος. Για παράδειγμα, φανταστείτε πως εργάζεστε σε έναν εκδοτικό οίκο και σας ζητούν να γράψετε ένα εκλαϊκευμένο σύντομο βιβλιαράκι για την κλωνοποίηση. Αυτό που θα παραδώσετε δεν θα είναι μία διατριβή πάνω στο θέμα, αλλά ένα σύντομο και απλό κείμενο όπου συστηματικά θα παρουσιάζονται τα βασικά προβλήματα, οι προβληματισμοί, τα ερωτήματα και οι απαντήσεις (με αναφορές σε ειδικότερα κείμενα για όποιον ενδιαφέρεται). Όταν αρχίσετε το γράψιμο, θα πρέπει να έχετε επεξεργαστεί και αφομοιώσει το υλικό που συγκεντρώσατε και να είστε έτοιμοι να το παρουσιάσετε σε ένα γραπτό κείμενο που θα είναι πρωτότυπο υπό την έννοια ότι αναδιατυπώνει και συστηματοποιεί τη γνώση που έχετε αποκτήσει από την έρευνα που κάνατε. Αν το διαβάσει ένας συμφοιτητής σας (που δεν έχει ασχοληθεί με αυτό το θέμα ποτέ) και μείνει ικανοποιημένος, δηλαδή θεωρήσει ότι έμαθε πολλά και ενδιαφέροντα πράγματα από ένα καλογραμμένο κείμενο, έχετε πετύχει το σκοπό σας.

Τι είναι αυτές οι αναφορές και τι διαφορά έχουν από τις υποσημειώσεις; Πολλές φορές όταν λέμε μία ιστορία αισθανόμαστε την ανάγκη να κάνουμε μία παρενθεση για να εξηγήσουμε κάτι ή να διηγηθούμε μία σχετική ιστοριούλα. Στις υποσημειώσεις προσθέτουμε ακριβώς αυτές τις παρενθέσεις, δηλαδή σκέψεις ή πληροφορίες που θέλουμε να διατυπώσουμε σε συγκεκριμένο σημείο – που όμως δεν διασπούν τον ειρμό του βασικού κειμένου. Επίσης, όταν διηγούμαστε κάτι αναφερόμαστε στις πηγές μας (« Ο Κώστας μου είπε ότι...»). Αυτό είναι μία αναφορά (ή παραπομπή) που σε επιστημονικό κείμενο γίνεται κάπως έτσι: “Σύμφωνα με τον Richard Posner (1982: 217) το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή...” ή «Έχει υποστηριχθεί (Posner 1982: 217) πως το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή αποτελεί...». Τι σημαίνουν τα νούμερα αυτά; Τις απόψεις αυτές εξέφρασε ο Richard Posner σε έργο του που δημοσιεύτηκε το 1982 (ποιο; πού; πήγαινε στη βιβλιογραφία και θα δεις τον τίτλο και τα λοιπά στοιχεία) και συγκεκριμένα στη σελίδα 217.

Εάν θέλω να παραπέμψω κάποιο έργο που δεν διάβασα, αλλά παραπέμπεται σε ένα από τα κείμενα που έχω στα χέρια μου; Τότε το παραπέμπεις ως εξής: “Σύμφωνα με τον Richard Posner (1982: 217 σε Peltzman 1998: 213) το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή...». Αυτό σημαίνει πως έχω διαβάσει το κείμενο του Peltzman αλλά όχι εκείνο του Posner, τις απόψεις του οποίου έμαθα από το κείμενο του Peltzman.

Πόσες παραπομπές να κάνω; Πολλές! Έτσι θα δείξετε και το εύρος της έρευνάς σας. Θα πρέπει να τεκμηριώσετε όσα γράφετε, άρα θα πρέπει και να αναφέρεστε συχνά στις πηγές σας. Πολύ χοντρικά καλό θα ήταν να έχετε 1-2 αναφορές σε κάθε σελίδα (ιδίως εκεί που παρουσιάζετε κριτικά τις απόψεις άλλων). Θα πρέπει να έχετε μία τουλάχιστον αναφορά για κάθε κείμενο που έχετε στη βιβλιογραφία σας.

Υπάρχει μία κομβική φράση ή παράγραφος που θα ήθελα να μεταφέρω αυτούσια στο κείμενό μου γιατί τη θεωρώ σημαντική. Μπορώ; Η παράθεση ενός αποσπάσματος μέσα στο κείμενο ορισμένες φορές είναι απαραίτητη. Δεν θα πρέπει όμως να γίνει πάνω από 4-5 φορές στην εργασία (εκτός από ειδικές περιπτώσεις που θα συζητήσουμε μαζί). Το απόσπασμα πρέπει να μπει σε εισαγωγικά: Όπως λέει ο Posner (1982: 256), “το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή δεν αποτελεί παράδειγμα ...”.

Εάν το απόσπασμα είναι μεγαλύτερο από 3 σειρές θα πρέπει να μπει σε ξεχωριστή παράγραφο που θα ξεκινά ένα εκατοστό δεξιότερα του υπόλοιπου κειμένου, όπως αυτή η παράγραφος. Επίσης εάν χρησιμοποιείται διπλό διάστιχο στην υπόλοιπη εργασία, τα αποσπάσματα θα πρέπει να έχουν μονό διάστιχο.

Με την ευκαιρία, πώς να διαμορφώσω την εργασία; Η εργασία θα πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά: Στο Microsoft Word θα πάτε στο Αρχείο / Διαμόρφωση σελίδας. Εκεί θα ορίσετε όλα τα περιθώρια στα 2,5 εκατοστά. Θα πάτε στο Μορφή / Παράγραφος και θα ορίσετε το διάστιχο στο «διπλό». Εάν είστε αρχάριοι στους υπολογιστές και δεν είστε σίγουροι για το τι θα πρέπει να κάνετε, ενημερώστε με κι αφήστε το σε μένα. Θα κάνω τις απαραίτητες αλλαγές όταν λάβω το κείμενο.

Τι θα προσθέσω και πώς στη βιβλιογραφία; Στη βιβλιογραφία θα παραθέσετε όλα όσα διαβάσατε: βιβλία, επιστημονικά άρθρα, κεφάλαια από βιβλία, άρθρα εφημερίδων

και περιοδικών, σελίδες στο Internet κλπ. Θα τα βάλετε όλα σε αλφαβητική σειρά (πρώτα την ελληνική και μετά την ξένη βιβλιογραφία) και στο τέλος θα προσθέσετε τις ιστοσελίδες που επισκεφτήκατε. Η βιβλιογραφία θα πρέπει να ξεκινήσει σε ξεχωριστή σελίδα. Θα πρέπει να παρουσιάσετε στη βιβλιογραφία τα κείμενα με τον εξής τρόπο:

Όταν είναι βιβλίο

- James S. Coleman (1990), *Foundations of Social Theory* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

Όταν είναι συλλογικός τόμος

- Duncan Black & Michael Maleski, eds. (1973), *The Social Organization of Law* (New York: Seminar Press).

Όταν είναι άρθρο δημοσιευμένο σε επιστημονικό περιοδικό

- Dorothea Kübler (2001), "On the Regulation of Social Norms", *Journal of Law, Economics & Organization* 17: 449-476.

Όταν είναι άρθρο δημοσιευμένο σε συλλογικό τόμο

- James S. Coleman (1973), "The University and Society's New Demands Upon It", in *Content and Context: Essays on College Education*, C. Keyser ed. (New York: McGraw-Hill), pp. 359-399.

Όταν είναι άρθρο δημοσιευμένο σε εφημερίδα

- Μ.Α. Τιβέριου, "Τρομοκρατία στην Αρχαιότητα", *Το Βήμα* (25/11/2001).

Προσοχή! Δεν θα κατηγοριοποιήσετε ανάλογα με το είδος τους. Θα τα βάλετε όλα στην ίδια λίστα αλφαβητικά.

Θα τα καταλάβαινα καλύτερα εάν είχα ένα πρότυπο. Στην ιστοσελίδα μου θα βρείτε ένα σύντομο δικό μου κείμενο που θα σας βοηθήσει να καταλάβετε τι πρέπει να κάνετε με τη βιβλιογραφία, τις παραπομπές και τις υποσημειώσεις. Ότι άλλες απορίες έχετε θα τις συζητήσουμε μαζί. Αν κάνετε κάποιο λάθος, θα το διορθώσω εγώ στο κείμενο που θα μου στείλετε.

Ξεκίνησα να γράφω. Να το τελειώσω όλο και να σας το φέρω ή θα πρέπει να κάνω κάτι άλλο; Μία διπλωματική εργασία χωρίζεται συνήθως σε 3-4 κεφάλαια. Το κάθε κεφάλαιο θα πρέπει να μου το φέρετε ξεχωριστά. Όπως είπαμε, δεν θα αρχίσετε από την εισαγωγή. Η εισαγωγή θα γραφεί στο τέλος. Καθώς γράφετε το πρώτο κεφάλαιο, θα είστε σε επαφή με τον συνεργάτη μου και θα μπορείτε να του κάνετε κάποιες ερωτήσεις ή να ρωτήσετε τη γνώμη του για κάτι. Όταν τελειώσετε τη συγγραφή (και πριν στείλετε την εργασία σας στον συνεργάτη μου για να κάνει έναν πρόχειρο έλεγχο και να σας πει εάν υπάρχει κάποιο πρόβλημα), διαβάζετε το κείμενό σας προσπαθώντας να καταλάβετε αν αυτό που γράψατε εντάσσεται στη δομή που είπαμε (αρχή-μέση-τέλος). Βγαίνει κάποιο νόημα από όσα λέτε ή το κείμενο ακούγεται σαν μία κακή μετάφραση ή μία μπερδεμένη συρραφή; Είναι δηλαδή η καλογραμμένη αρχή μίας ενδιαφέρουσας ιστορίας; Αν είναι όλα εντάξει, το στέλνετε σε μένα ηλεκτρονικά και περιμένετε να σας ειδο-

ποιήσω για να ορίσουμε μία συνάντηση όπου θα συζητήσουμε τις τυχόν διορθώσεις και θα ακούσετε τη γνώμη μου. Στο μεταξύ, μπορείτε να συνεχίσετε να δουλεύετε το επόμενο κεφάλαιο, κ.ο.κ. Όταν συναντηθούμε θα σας δώσω το κείμενο με τις διορθώσεις περασμένες ηλεκτρονικά (με την «αναθεώρηση κειμένου» του Microsoft Word). Έτσι, θα είναι εύκολο να τις ελέγξετε και δεν θα χρειαστεί να τις περάσετε εσείς.

Ποια θα πρέπει να είναι (περίπου) η δομή της εργασίας; Όπως ανέφερα ήδη, το διάγραμμα θα το φτιάξουμε μαζί. Όμως περίπου θα έχει αυτή τη δομή: 1. Εισαγωγή (τι θα κάνω σ' αυτή την εργασία, ποια είναι τα ερωτήματα που θέτω, ποια είναι η δομή της και τι θα πω στα επόμενα κεφάλαια), 2. Το πρόβλημα (διατύπωση των βασικών ερωτημάτων με μεγαλύτερη λεπτομέρεια), 3. Οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί (κριτική συζήτηση των συγκρουόμενων θεωριών και επιχειρημάτων), 4. Η δική μου θεωρία (διατύπωση της δικής μου θέσης που θα πρέπει να βασίζεται στην κριτική αποδοχή ή απόρριψη των θεωριών που συζητήσα), 5. Επίλογος (σύντομη απάντηση στα ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή και ορισμένες καταληκτικές σκέψεις), 6. Βιβλιογραφία. Στην παραπάνω δομή υπάρχουν βέβαια και εξαιρέσεις.

Τι χρονικά περιθώρια έχω; Η εργασία θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί και βαθμολογηθεί στις αρχές του Σεπτεμβρίου 2007. Ένα καλό πρόγραμμα εργασίας έχει ως εξής: Μαζεύω το υλικό, θέτω τα ερωτήματα και φτιάχνω το διάγραμμα μέσα στα Χριστούγεννα. Αρχίζω το γράψιμο μετά τις γιορτές και μέχρι το καλοκαίρι έχω παραδώσει όλα τα κεφάλαια. Δουλεύω την τελική μορφή το καλοκαίρι και την παραδίδω τέλη Αυγούστου. Ορισμένα παιδιά θεωρούν πως θα πρέπει να αφιερώσουν ένα εξάμηνο στη διπλωματική τους εργασία αφού περάσουν όλα τα μαθήματα. Αυτή βέβαια είναι η καλύτερη περίπτωση (γιατί ασχολείστε απερίσπαστοι με τη διπλωματική σας εργασία), αλλά δεν είναι υποχρεωτικό πως μόνο έτσι μπορεί η εργασία σας να είναι άριστη. Επειδή κατά το επόμενο ακαδημαϊκό έτος θα απουσιάζω στο εξωτερικό (στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α.) για μεγάλα χρονικά διαστήματα, αν δεν έχετε ολοκληρώσει τις διπλωματικές εργασίες μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2007 θα έχουμε, κατά πάσα πιθανότητα, μεγάλες καθυστερήσεις.

Να ρωτήσω στη Γραμματεία πληροφορίες για τους χρονικούς περιορισμούς και άλλες απορίες σχετικά με την διπλωματική εργασία; Σε καμία περίπτωση! Για ό,τι απορία έχετε σε σχέση με τη διπλωματική σας εργασία, θα ρωτάτε μόνο εμένα. Αν χρειαστεί κάτι, θα συνεννοηθώ εγώ με τη γραμματεία.

Τελείωσαν όλα τα κεφάλαια και τα διορθώσαμε. Τώρα; Ξαναδιαβάστε το κείμενο άλλη μία φορά ολοκληρωμένο. Πρέπει να διηγείται μία απλή αλλά ενδιαφέρουσα ιστορία και να απαντά στα ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή. Θα πρέπει να απευθύνεται σε κάποιον που δεν γνωρίζει το θέμα, εισάγοντάς τον στους βασικούς προβληματισμούς. Θα πρέπει τέλος να υποστηρίζετε όσα γράφετε με τις απαραίτητες αναφορές που φανερώνουν την έρευνα που κάνατε για να καταλήξετε σ' αυτό το κείμενο. Μου στέλνετε λοιπόν το τελικό κείμενο για να το βαθμολογήσω.

Η ώρα της κρίσης! Για κάποιον λόγο υπάρχει η εντύπωση πως η βαθμολογία της διπλωματικής πρέπει να είναι απαραίτητως υψηλή. Αυτό ίσως οφείλεται στο ότι ο βαθμός της υπολογίζεται δύο φορές στην τελική βαθμολογία. Όμως θα πρέπει να λάβετε υπόψη

το εξής: Ο βαθμός πρέπει να αντανakλά την πραγματική αξία της διπλωματικής εργασίας, διότι πρόκειται για κείμενο που είναι πολύ πιθανό να διαβαστεί και εκτός τμήματος (π.χ. από μία επιτροπή επιλογής μεταπτυχιακών φοιτητών). Μια ιδιαίτερα επιεικής βαθμολογία για μία μέτρια εργασία απαξιώνει και εκθέτει και τον διδάσκοντα και το Τμήμα. Αυτό δεν σημαίνει πως οι βαθμοί μου είναι ιδιαίτερα αυστηροί. Κάθε άλλο. Έχοντας τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε πολλά άτομα, έχω την χαρά να συνεργάζομαι με τους καλύτερους φοιτητές και τις καλύτερες φοιτήτριες του Τμήματος. Επιπλέον, το τελικό κείμενο που θα παραδώσετε (και το οποίο θα βαθμολογηθεί) θα έχει διορθωθεί και βελτιωθεί σημαντικά. Με δύο λόγια, εάν συνεργαστούμε με τον τρόπο που περιγράφω εδώ το αποτέλεσμα θα είναι οπωσδήποτε άριστο. Γενικά η αξιολόγηση βασίζεται στη δυσκολία του θέματος και των κειμένων που χρησιμοποιήσατε, στην πρωτοτυπία της προσέγγισής σας, στην ικανότητα διατύπωσης των σκέψεών σας με σαφήνεια, διαύγεια, επιστημονικό λόγο και σωστή χρήση της ελληνικής, στην ικανοποιητική απάντηση των ερωτημάτων και στη διαχείριση των επιχειρημάτων των άλλων, στη δική σας επιχειρηματολογία και στη στέρεη υποστήριξη των απόψεών σας, στη χρήση των βιβλιογραφικών πηγών, στην πληρότητα κάλυψης του θέματος και στην ορθολογική διαχείριση του υλικού σας και φυσικά στον τρόπο συνεργασίας (αλλιώς θα βαθμολογηθεί κάποιος με τον οποίο συνεργάστηκα στενά σε όλες τις φάσεις έρευνας και συγγραφής και αλλιώς όποιος εξαφανισθεί για ένα χρόνο και εμφανισθεί την τελευταία ημέρα με ένα ολοκληρωμένο κείμενο). Βέβαια, το Δέκα [10] θα πάρουν οι καλύτερες εργασίες κάθε χρονιάς --αυτές που θα έκαναν άριστη εντύπωση σε έναν συνάδελφο από άλλο Τμήμα ή που θα μπορούσαν ακόμα και να δημοσιευθούν σε κάποιο περιοδικό. Ενδεικτικά στην ιστοσελίδα μου θα βρείτε μερικές από τις καλύτερες διπλωματικές εργασίες που έχω επιβλέψει από το 2002 έως σήμερα.

Τελείωσα! Τι θα πρέπει να κάνω; Αφού ελέγξω το κείμενο για τελευταία φορά θα σας το στείλω έτοιμο για εκτύπωση. Όταν θα κάνετε την αίτηση για ορκωμοσία, θα πρέπει να παραδώσετε ένα δεμένο αντίτυπο στη γραμματεία και άλλο ένα σε μένα. Το αντίτυπο της γραμματείας θα πάει στη βιβλιοθήκη και το άλλο στο προσωπικό μου αρχείο.

Έχετε πλέον στα χέρια σας την πρώτη επιστημονική σας εργασία. Αν είναι καλογραμμένη, τεκμηριωμένη και ενδιαφέρουσα θα μπορέσει να σας βοηθήσει πολύ σε ό,τι κι αν κάνετε μετά την αποφοίτησή σας!